OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Esikunta, hallinto-ja ohjausosasto

7.12.2022

Oikeusministeriön lausunto valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta (VNS 13/2022 vp)

Selonteon tausta ja tavoitteet

Suomalainen oikeusvaltio on vankalla pohjalla. Samalla Suomen keskeisiä ongelmakohtia ovat liian pitkät oikeusprosessit ja korkeat oikeudenkäyntikulut. Rikosseuraamusalalla on haasteita saavuttaa riittävää kuntouttavan toiminnan tasoa ja parantaa turvallisuutta.

Selonteon lähtökohtana on oikeudenhoidon tila vaalikauden 2019−2023 lopulla. Kuluvan vaalikauden merkittävistä määrärahalisäyksistä huolimatta tilanne on kansalaisten ja yritysten oikeusturvaodotusten kannalta epätyydyttävä. Laajasta oikeudenhoidon kokonaisuudesta selonteko keskittyy tuomioistuinlaitoksen, Syyttäjälaitoksen, Ulosottolaitoksen, Rikosseuraamuslaitoksen, oikeusapu- ja edunvalvontapiirien, Oikeusrekisterikeskuksen, kuluttajariitalautakunnan sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimintaan.

Hallitus päätti selonteon laatimisesta lokakuussa 2021 ja eduskunta totesi sen laatimistarpeen joulukuussa 2021 antamassaan ponnessa (LaVM 16/2021 vp - HE 133/2021 vp). Selonteon johdantokappaleesta puutuu tämä maininta.

Selonteko antaa päätöksentekijöille kokonaisvaltaisen ja tiiviin kuvan suomalaisen oikeudenhoidon nykytilasta, toimintaedellytyksistä ja kehityssuunnista. Selonteko kuvaa oikeudenhoidon rahoitusvajeen ja nimeää rahoitusvajeen korjaamisen lisäksi 30 muuta toimenpidettä. Toimenpiteillä voidaan antaa parempi oikeusturvan palvelulupaus.

Selonteko osoittaa, että oikeushallinnon resurssit ovat supistuneet neljän peräkkäisen vaalikauden ajan. Kuluvalla vaalikaudella resurssitilannetta on useaan otteeseen korjattu

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

pysyvien määrärahojen lisäyksillä (runsaat 80 miljoonaa) ja hallinnonala on lisäksi saanut erillisrahoitusta erityisesti korona –pandemiasta aiheutuneisiin tarpeisiin. Selonteko kertoo myös, että hallinnonalalla on edessä erittäin mittava rekrytointi- ja palvelutasohaaste, jonka yksi keskeinen kysymys koskee lakimieskoulutuksen ja vankeinhoitoalan koulutuksen riittävyyttä. Oikeusministeriö pitäisi perusteltuna, että eduskunta antaisi selonteon käsittelyn yhteydessä ponnen lakimieskoulutuksen ja vankeinhoitoalan koulutuksen lisäämisestä sekä erillistoimena oikeustieteen maisterin tutkintoon johtavan muunto- ja täydennyskoulutuksen pikaisesta toteuttamisesta sekä suomen- että ruotsinkielisenä.

Rahoitusvaje

Oikeudenhoidon tilanne on ollut hyvin vakavasti alimitoitettu resurssien osalta. Tällä vaalikaudella oikeudenhoidon resurssitilannetta on parannettu ja lisätty pysyvästi oikeudenhoidon resursseja 80 miljoonalla eurolla. Selonteko osoittaa, että tämänkin jälkeen oikeudenhoidon rahoitusvaje on vuosittain keskimäärin 90 miljoonaa euroa. Laskenta perustuu lisähtv-tarpeeseen, eikä se kata toimipaikkaverkostoinvestointeja. Rikosseuraamuslaitoksen vankilakiinteistöistä yli puolet on peruskorjauksen tarpeessa, ja tiloihin liittyy lisäksi toiminnallisia muutostarpeita. Oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaamiseksi ja kohtuullisiin oikeudenhoidon tavoitteisiin pääsemiseksi tarvitaan yhteensä noin 1 200 htv:ta vuoteen 2030 mennessä. Henkilöstöresurssien lisääminen ei kuitenkaan yksin riitä. Työnteon tapoja ja työntekoa tukevia tietojärjestelmiä sekä eri prosesseja ja niiden sääntelyä on kehitettävä pitkäjänteisesti.

Taulukko 1 Rahoitusvaje

Määrärahatarve	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Htv-lisäysten määrärahatarve	66,1	71,0	78,0	78,0	78,7	79,4	80,0
Rakenteellinen uudistaminen	3,4	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2
Laadun parantaminen	18,2	18,2	18,2	18,2	18,2	18,2	18,2
Bruttomäärärahatarve	**87,7**	**92,4**	**99,4**	**99,4**	**100,0**	**101,8**	**101,5**
Tuottavuuden parantaminen				-5,0	-10,0	-15,0	-15,0
Nettomäärärahatarve (rahoitusvaje) yhteensä (pyöristetty)	**90 milj.e**	**90 milj.e**	**100 milj.e**	**95 milj.e**	**90 milj.e**	**85 milj.e**	**85 milj.e**

Toimiva ja sujuva oikeudenhoito vaatii myös rikosketjun alkupään eli poliisin esitutkinnan tehokkuutta ja oikeasuhtaista resursointia. Selonteon tavoitteita ja määrärahatarpeita arvioitaessa on otettava huomioon myös se, että poliisilla tutkimatta olevien rikosasioiden suuri määrä (vuoden 2021 lopussa noin 130 000) voi johtaa merkittäviin asia- ja asiakasmäärien kasvuun koko rikosketjussa.

Oikeudenhoito turvaa myös valtion tuloja ja oikeudenhoidolla on myös merkittävä valtiontalouden fiskaalinen vaikutus. Oikeudenhoito tuo valtion kassaan vuosittain 700 miljoonaa euroa. Oikeudenhoidon toimintamenot ovat 795 milj. euroa, joista 70 % on palkkoja, 14 % toimitiloja ja 10 % ICT-menoja.

Taulukko 2 Oikeuslaitoksen tuotot valtiolle ja toimintamenot (2021)

Tavoitteet ja toimenpiteet

Selonteon lähtökohtana on erityisesti kysymys, kuinka kansalaisten ja yritysten oikeusturva toteutuu käytännössä suomalaisessa oikeusvaltiossa ja hyvinvointiyhteiskunnassa. Tämä on konkretisoitu selonteossa asettamalla nykytilasta katsottuna kohtuulliset oikeudenhoidon tunnusluvut tavoitetilassa (taulukko 2, sivu 27-28), jonka pohjalta on voitu arvioida tarvittavat htv-resurssit ja rahoitusvajeen määrä.

Selonteossa asetetaan tavoitteet, joihin on oikeusturvan toteutumisen takaamiseksi ensi vaiheessa pyrittävä. Valtioneuvosto tai oikeusministeriö ei tässäkään yhteydessä aseta yksittäisille asioille käsittelyaikatavoitteita vaan jokainen yksittäinen asia hoidetaan oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti siten kuin kukin oikeudenhoidon riippumaton viranomainen asian käsittelee ja ratkaisee.

Yksi toimenpide-ehdotuksista on oikeudenhoidon määrärahamitoituksen nosto keskimäärin n. 90 milj. eurolla vuosittain. Oikeudenhoidon resursseista tulee huolehtia pitkäjänteisesti yli hallituskausien. Samalla oikeudenhoidon resurssit saatetaan kestävälle pohjalle ja taloudenpidosta muodostuu vakaata, suunnitelmallista ja ennakoitavaa. Oikeudenhoidon toimijoiden tulee parantaa myös toiminnan tuottavuutta pitämällä toiminnallinen suorituskyky korkealla, jotta määrärahat tulevat riittämään. Oikeudenhoidon toimitilojen tulee olla toimintaa tukevia, ja tiloja ja toimintaa kehitetään samanaikaisesti.

Lisäksi ehdotetaan sisäisten rakenteiden ja prosessien tehostamisen toimenpiteitä (19 kpl) ja oikeuspalvelujen saatavuuden ja asiakaspalvelun parantamiseen tähtääviä toimenpiteitä (9 kpl). Kaikki toimenpiteet on lueteltu selonteon liitteessä 1.

Lopuksi

Hyvin toimiva oikeudenhoito on oikeusvaltion perusta. Vahva oikeusvaltioprofiili on myös kansainvälinen menestys- ja kilpailukykytekijä. Luottamus oikeusvaltioon on keskeistä yhteiskunnan yhtenäisyyden, demokraattisen toimintakulttuurin, yhteiskuntarauhan ja kansantalouden kannalta.

Selonteossa on kattavasti kuvattu oikeudenhoidon nykytila ja tavoitteet sekä tunnistettu paljon toimenpiteitä, joita oikeudenhoidon toimijat voivat toteuttaa parantaakseen oikeudenhoidon tilaa. Rahoitusvajeen korjaamiseksi tarvitaan valtiontaloudellisia päätöksiä.

Oikeudenhoito tarvitsee myös koulutuspoliittisia ratkaisuja varmistamaan juristien ja muun henkilöstön saannin. Oikeushallinnon ensisijainen haaste on henkilöstöresurssien riittävyys. Arjen oikeusvaltion turvaaminen edellyttää nykyistä suurempaa määrää erityisesti juristikoulutuksen saaneita hakijoita ja rikosseuraamusalan koulutusmäärien lisäämistä ja koulutusmahdollisuuksien monipuolistamista toimialan tarpeita vastaaviksi. Selonteossa ei oteta kantaa tutkinto- tai aloituspaikkamääriin, mutta jatkokeskusteluissa on pohdittava, miten eri työkaluin kuten esimerkiksi muunto- ja täydennyskoulutuksella voisimme vastata työvoiman tarpeeseen. Oikeudenhoito tarvitsee tekijöitä, jotta onnistumme parantamaan oikeudenhoidon laatua ja lyhentämään prosesseja.

Lisätiedot:

Kansliapäällikkö Pekka Timonen
Osastopäällikkö Tapio Laamanen
etunimi.sukunimi@gov.fi